

GIÁ TRỊ ĐỊNH HƯỚNG CỦA VĂN HÓA ĐỌC VIỆT NAM

QUANG ĐUY

Tóm tắt: Tinh thần đọc sách là thái độ, trách nhiệm, suy nghĩ, tình cảm sâu sắc của con người đối với hành động đọc, là ý chí đạt đến thành công, định hướng cho khát vọng chinh phục tri thức. Tinh thần đọc sách là một giá trị văn hóa và hơn thế nữa còn là giá trị định hướng trong hoạt động đọc. Tinh thần đọc sách chỉ được khơi dậy và phát huy có hiệu quả cùng với việc xây dựng xã hội học tập. Việc xây dựng và phát triển xã hội học tập phải dựa vào những con người có tinh thần đọc sách, còn quá trình xây dựng và phát triển xã hội học tập là môi trường để tinh thần đọc sách được củng cố, tăng cường.

Từ khóa: tinh thần đọc sách, văn hóa đọc, giá trị định hướng của văn hóa đọc

1. Giá trị và giá trị định hướng

Giá trị

Có nhiều cách hiểu khác nhau về giá trị. Trong kinh tế học, phạm trù giá trị gắn liền với giá trị hàng hóa, giá cả và sản xuất hàng hóa, phía sau nó là sức lao động và giá trị lao động của người làm ra hàng hóa. Để bộc lộ giá trị, vật phẩm phải có ích lợi, tức là có khả năng thỏa mãn nhu cầu, thỏa mãn lòng ham muốn của con người.

Tuy nhiên, thuật ngữ giá trị ở đây không sử dụng theo ý nghĩa kinh tế, mà sử dụng theo ý nghĩa xã hội của nó. Theo giải thích của một số từ điển trong nước, “giá trị” chỉ phẩm chất tốt hay xấu, tác dụng lớn hay nhỏ của sự vật hay con người; là cái làm cho sự vật trở nên có ích, đáng quý; là ý nghĩa tích cực hay tiêu cực của khách thể đối với con người... được phản ánh trong các nguyên tắc chuẩn mực đạo đức, lý tưởng, tâm thế.

Theo Giáo sư Hoàng Vinh, định nghĩa về giá trị của các nhà nghiên cứu có chung một điểm là đều xem giá trị như là kết quả của hoạt động đánh giá từ phía chủ thể (con người). Qua phân tích mối quan hệ giữa

giá trị của cá nhân và những giá trị xã hội, Giáo sư Hoàng Vinh cho rằng đối với mỗi cá nhân, giá trị xã hội là cái có trước, là cái mà mỗi cá nhân phải cố gắng nắm bắt, thích ứng để có thể sống hợp quần với cộng đồng. Giá trị cần được hiểu là những ý niệm về cái tích cực, có ý nghĩa tiến bộ. Nó không chỉ là cái được mong muốn, mà còn là cái cần mong muốn. Trên cơ sở đó, Giáo sư Hoàng Vinh đã đưa ra định nghĩa về giá trị như sau: “Giá trị là quan niệm về cái có ý nghĩa được chia sẻ trong một cộng đồng xã hội. Đối với mỗi cá nhân, mỗi cộng đồng, nó vừa là cái được mong muốn, vừa là cái đáng mong muốn và cần phải mong muốn”¹.

Cần nhấn mạnh rằng, giá trị ở đây là sự đánh giá của tập thể về những cái mà họ suy tôn và ao ước như: cái đúng, cái tốt, cái đẹp, cái có ích..., ngược lại với những cái đó được coi là phản giá trị. Mọi giá trị đều có nguồn gốc từ lao động sáng tạo của quần chúng nhân dân, các giá trị đều được nhận thức, kiểm nghiệm và đánh giá qua thực tiễn phong phú của cuộc sống. Và vì vậy, giá trị bao giờ cũng là giá trị xã hội.

Mặc dù còn có nhiều quan niệm khác nhau về giá trị nhưng tựu trung khi nói đến giá trị là nói đến những cái tích cực, những cái gắn với cái đúng, cái tốt, cái hay, cái đẹp, những điều có khả năng thôi thúc mọi người cố gắng phấn đấu để đạt tới hoặc noi theo.

Tóm lại, có thể hiểu giá trị là những cái cao cả, có ý nghĩa được chia sẻ trong cộng đồng xã hội. Đối với mỗi cá nhân, mỗi cộng đồng, giá trị vừa là cái được mong muốn, vừa là cái đáng mong muốn và cần phải mong muốn.

Giá trị định hướng

Giá trị tồn tại như một hệ thống, chúng được sắp xếp theo những quan hệ nhất định và có vị trí, thứ bậc khác nhau, được con người sử dụng theo những quy chuẩn khác nhau. Các bảng giá trị nói chung đều mang tính quy ước, xuất phát từ nhu cầu thực tế của cộng đồng xã hội. Ví dụ: theo truyền thống Nho giáo ở Trung Quốc và khu vực ảnh hưởng của Nho giáo thuộc các nước Đông Á, Đông Nam Á, xuất phát từ nhu cầu trong quan hệ xã hội, người ta quy hệ giá trị thành bốn chữ Trung - Hiếu - Tiết - Nghĩa; ở châu Âu, theo truyền thống Hy Lạp, người ta chọn Chân - Thiện - Mỹ làm hệ giá trị xã hội.

Như đã phân tích ở trên, để hiểu giá trị phải gắn nó với nhu cầu. Nhu cầu là yếu tố tạo nên động cơ hành động của mỗi con người. Hoạt động của con người xét đến cùng đều nhằm đáp ứng những nhu cầu của mình. Trong cuộc sống, con người có rất nhiều nhu cầu, trong đó có cái chính và cái phụ, cái trước mắt và cái lâu dài, từ đó hệ giá trị còn được gọi là thang giá trị. Đương nhiên, trong hệ giá trị ấy không phải mọi yếu tố đều đóng vai trò ngang nhau, mà giữa chúng cũng có sự phân biệt thành cái chính, cái phụ và cái phát sinh. Trong đó, giá trị đóng vai trò chủ đạo, chi phối toàn bộ hoạt động xã hội của con người gọi là giá trị định hướng.

Tinh thần đọc sách là một trong những ý nghĩa, giá trị của cuộc sống, là giá trị định hướng của văn hóa đọc

Như vậy, có thể hiểu giá trị định hướng là giá trị trụ cột, đóng vai trò dẫn đạo, tổ chức các giá trị khác trong hệ thống, hướng chúng vào các mục tiêu, các dự án mà một nhóm hay một cộng đồng người theo đuổi.

2. Tinh thần đọc sách là giá trị định hướng của văn hóa đọc Việt Nam

Hệ giá trị là yếu tố nền tảng của văn hóa một cộng đồng xã hội, trong đó giá trị chủ đạo đóng vai trò định hướng cho các hoạt động nhận thức và hành động, làm nên sự nhất thể hóa trong lối sống và trong hoạt động thực tiễn của các thành viên sống trong cộng đồng xã hội ấy. Đồng thời, giá trị văn hóa là thuộc tính bản chất của con người, chỉ có ở con người, do hoạt động sống và lao động sáng tạo của con người tạo ra. Con người không thể thiếu giá trị văn hóa, giá trị văn hóa có tính định hướng trong nhận thức, tình cảm và hành động của con người. Đối với mỗi cộng đồng xã hội, giá trị văn hóa luôn có tính đặc thù, được thể hiện ở nhân cách, trong lối sống, kiểu ứng xử và hành động.

Có thể hình dung hoạt động sống của con người như một quá trình đi tìm ý nghĩa. Cái có ý nghĩa đối với cuộc sống thuộc về giá trị văn hóa. Con người từ nhận thức và đánh giá đúng các giá trị văn hóa sẽ có tình cảm và ý chí phù hợp, đó là cơ sở cho những kiểu ứng xử và hành động cao đẹp. Cuộc sống của con người chỉ có ý nghĩa khi con người không

ngừng cố gắng, mang khát vọng cháy bỏng, thôi thúc họ vươn tới sự hoàn thiện bản thân. Nhu cầu tự thể hiện, tự khẳng định mình, nhu cầu sáng tạo và đóng góp cho xã hội vừa là động cơ, vừa là mục tiêu cao nhất của mỗi con người.

Hoạt động đọc là một trong những hoạt động có ý nghĩa của cuộc sống. Xã hội muốn phát triển phải có hoạt động đọc, đồng thời cần xây dựng văn hóa đọc. Vì vậy, tinh thần đọc sách là một trong những ý nghĩa, giá trị của cuộc sống, là giá trị định hướng của văn hóa đọc. Tinh thần đọc sách là sự thể hiện và tự khẳng định mình trong xã hội, là sự thể hiện khát vọng vươn lên làm chủ tri thức, đồng thời là yêu cầu của nhân cách, lối sống, triết lý và hành động của mỗi con người trong giai đoạn hiện nay.

Tinh thần đọc sách là sự kế thừa và phát triển những giá trị văn hóa truyền thống như cần cù, sáng tạo trong lao động của người Việt Nam, được khơi dậy và phát huy nhờ sự gắn bó chặt chẽ giữa truyền thống và hiện đại, sự giao lưu văn hóa để phát triển thành những giá trị văn hóa tốt đẹp, phong phú và độc đáo. Tinh thần đọc sách là một nguồn lực nội sinh của con người, là năng lực sáng tạo trong hoạt động đọc của con người. Bởi vì, *tinh thần đọc sách* là thái độ trách nhiệm, suy nghĩ, tình cảm sâu sắc của con người đối với hành động đọc, là ý chí ham muốn thành công, định hướng cho khát vọng cháy bỏng trong quá trình chinh phục tri thức. Đó là cái sâu sắc nhất, cốt lõi nhất của hành động đọc.

Tóm lại, tinh thần đọc sách là một giá trị văn hóa và hơn thế nó còn là giá trị định hướng trong văn hóa đọc. Thông qua hoạt động đọc, phát huy cao độ những giá trị văn hóa truyền thống, xác lập những giá trị nhân văn, dân chủ và khoa học, tiếp thu các giá trị hiện đại của loài người, từ đó con người sáng tạo và hình thành nên truyền thống văn hóa đọc, trong đó tinh thần đọc sách là giá trị định hướng của văn hóa đọc Việt Nam, là nội dung cốt lõi của việc xây dựng và phát triển văn hóa đọc Việt Nam.

3. Khơi dậy và phát huy tinh thần đọc sách Việt Nam

Các giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc ta là thành quả của hàng nghìn năm lao động sáng tạo, đấu tranh kiên cường dựng nước và giữ nước của cha ông, là kết quả giao lưu và tiếp thu tinh hoa của nhiều nền văn minh trên thế giới để không ngừng hoàn thiện và tự khẳng định mình. Các giá trị văn hóa truyền thống ấy đã tạo nên tâm hồn, khí phách và bản lĩnh Việt Nam. Trong xu thế phát triển của thế giới hiện đại, chúng ta phải nhanh chóng đưa đất nước tiến lên trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại, có nền văn hóa tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc trên cơ sở xây dựng hệ giá trị quốc gia, hệ giá trị văn hóa và chuẩn mực con người Việt Nam trong thời kỳ mới. Quá trình xây dựng và phát triển đất nước trong thời kỳ mới sẽ nảy sinh những giá trị văn hóa mới, đến lượt mình, những giá trị văn hóa mới ấy lại bồi đắp cho nền tảng tinh thần, vừa là động lực vừa là mục tiêu của sự phát triển.

Dưới sự lãnh đạo của Đảng, nhân dân ta đang thực hiện một công cuộc cải biến xã hội sâu sắc nhằm xây dựng đất nước dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh. Phát huy các giá trị truyền thống tốt đẹp, đồng thời tiếp nhận có chọn lọc các giá trị hiện đại sẽ làm cho các mối quan hệ xã hội của con người Việt Nam không ngừng phát triển, trong đó nhân cách con người mới phù hợp với yêu cầu của lịch sử sẽ dần được hoàn thiện. Đó chính là nguồn gốc, cơ sở của sự kế thừa và phát triển các giá trị văn hóa. Người Việt Nam vẫn giữ được truyền thống hiếu học, tôn sư trọng đạo, và sự hình thành, phát triển các giá trị mới của văn hóa và con người đã chứng minh sự kết hợp giữa truyền thống với hiện đại trong thời kỳ đổi mới là hết sức cần thiết.

Tinh thần đọc sách là một giá trị văn hóa của xã hội hiện đại, nhưng muốn trở thành một giá trị văn hóa mới phải gắn nó với các giá trị truyền thống, giữ vững và phát huy tiềm năng cội nguồn.

Để hình thành một giá trị văn hóa mới cần xây dựng hệ thống các giải pháp bao gồm việc phát huy cao độ các giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc trong giao thoa với các nền văn hóa bên ngoài; tập trung nguồn lực cho nhân tố con người trong chiến lược phát triển; nâng cao dân trí; xây dựng xã hội học tập; phát triển khoa học và công nghệ; đẩy mạnh xây dựng và hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng xã hội chủ nghĩa; tạo môi trường văn hóa xã hội phù hợp, môi trường tự do, dân chủ cho mọi hoạt động xã hội. Tinh thần đọc sách chỉ được khơi dậy và phát huy có hiệu quả cùng với việc xây dựng xã hội học tập, mà ở đó mọi người dân có nhu cầu học tập đều được đáp ứng. Việc xây dựng và phát triển xã hội học tập phải dựa vào những con người có

tinh thần đọc sách; đồng thời, quá trình xây dựng và phát triển xã hội học tập là môi trường để tinh thần đọc sách nảy nở và phát triển.

Tinh thần đọc sách là một giá trị văn hóa được hình thành và phát triển từ rất lâu trong xã hội Việt Nam, đã trở thành một nét văn hóa truyền thống của dân tộc. Trong xã hội hiện đại, tinh thần đọc sách cần được khơi dậy và phát huy có hiệu quả để ngày càng khẳng định vai trò là giá trị định hướng cho văn hóa đọc Việt Nam. ◆

1. Hoàng Vinh: *Mấy vấn đề lý luận và thực tiễn xây dựng văn hóa ở nước ta*, Viện Văn hóa, Nxb. Văn hóa - Thông tin, Hà Nội, 1999, tr. 50.

TÀI LIỆU THAM KHẢO:

- Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Hội nghị lần thứ chín Ban Chấp hành Trung ương khóa XI*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2014.
- Nguyễn Trọng Chuẩn, Phan Văn Đức, Hồ Sĩ Quý: *Tìm hiểu giá trị văn hóa truyền thống trong quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2001.

MỘT SỐ XU HƯỚNG NỔI BẬT...

(Tiếp theo trang 54)

4. Trong thời kỳ hậu Covid, cần tập trung chú trọng hơn đến lĩnh vực bảo vệ sức khỏe con người như: công nghệ sinh học, dịch tễ, y tế dự phòng, nghiên cứu sản xuất dự trữ các loại vắc xin.

5. Hướng tới xây dựng nền kinh tế độc lập, tự chủ trong bối cảnh toàn cầu hóa và hội nhập quốc tế. Theo hướng này, cần tăng cường sức mạnh nội lực của đất nước, chú trọng thị trường nội địa, phát triển công nghiệp phụ trợ, đa dạng hóa, đa phương hóa thị trường vào chuỗi cung ứng quốc tế.

6. Trong bối cảnh quốc tế mới, Việt Nam cần tận dụng cơ hội mới, đặc biệt là xu hướng chuyển dịch các cơ sở sản xuất sang Đông Nam Á, chuẩn bị các điều kiện cần thiết như: kết cấu hạ tầng, nguồn nhân lực, mặt bằng, nhất là thể chế để chủ động đón đầu dòng chuyển dịch vốn đầu tư nước ngoài, trong đó đặc biệt là các tập

đoàn đa quốc gia gắn với chuỗi giá trị và chuyển giao công nghệ tiên tiến. ◆

- "IMF lạc quan hơn về dự báo triển vọng kinh tế toàn cầu", Thời báo *Tài chính Việt Nam online*, ngày 25/9/2020 (<http://tapchitaichinh.vn/tai-chinh-quoc-te/imf-lac-quan-hon-ve-du-bao-trien-vong-kinh-te-toan-cau-328162.html>).
- "Vaccine Covid-19 không phải "thần dược" đối với kinh tế thế giới?", báo *Thế giới và Việt Nam*, ngày 09/12/2020 (<https://baoquocte.vn/vaccine-covid-19-khong-phai-than-duoc-doi-voi-kinh-te-the-gioi-131081.html>).
- Đào Xuân Kỳ: "Chuyển đổi trọng tâm phát triển kinh tế Trung Quốc năm 2020", Tạp chí *Cộng sản điện tử*, ngày 09/11/2020 (<https://tapchicongsan.org.vn/web/guest/the-gioi-van-de-su-kien/-/2018/820431/chuyen-doi-trong-tam-phat-trien-kinh-te-trung-quoc-nam-2020.aspx>).
- "ILO: Thế giới có thể mất gần 25 triệu việc làm vì Covid-19", website của Tổ chức Lao động quốc tế, ngày 19/3/2020 (ilo.org/hanoi/Informationresources/Publicinformation/Pressreleases/WCMS_738980/lang-vi/index.htm).
- Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội 2016, tr. 70, 71.
- Báo Ngọc: "Việt Nam thuộc nhóm tăng trưởng kinh tế cao nhất thế giới", báo *Tuổi trẻ online*, ngày 27/12/2020 (<https://tuoitre.vn/viet-nam-thuoc-nhom-tang-truong-kinh-te-cao-nhat-the-gioi-20201227155115546.htm>).
- Báo *Đầu tư*, ngày 10/08/2020, số 96 (3703).